

Josep Ferrer a l'actualitat.

Sebastià Sansó Vanrell

Quan fa unes setmanes vaig visitar el despatx del director de *Temps Moderns* al Centre de Cultura, era sols per consultar-li una sèrie de qüestions respecte el guió d'un treball d'investigació. En principi volia tractar d'esbrinar què s'hi filmava a l'illa durant el període de la Segona República i el principi de Guerra Civil Espanyola. Em semblava que era una època poc tractada i no sabia ben bé si era per desinterès o, com intuïa, per manca d'informació.

Efectivament, no en podia saber res, perquè simplement el material era pràcticament nul. Un altre punt negre dins els molts que es destrien dins la filmografia balear, òrfena massa sovint de diners i d'infraestructures. I perquè no dir-ho, en moltes ocasions mancada de talent.

Així i d'altre, el panorama després de l'entrevista encara fou més decebedor.

I això que la cosa semblava que anava a emergir als anys vint. Va aparèixer la productora Balear Films, i en un parell d'anys es filmaren a Mallorca *Flor*

de *Espino*, *El secreto de la Pedriza*, *El hombre de Baleares* i *Contrabandista por amor*.

Jo coneixia les tres primeres, que foren trobades i restaurades no fa tants anys. Però en canvi ignorava l'existència de la quarta. "No se'n conserven còpies", em digué en Jaume, "però el seu protagonista encara es viu, felanitxer. En Pep, "s'anglès".

Sense saber què fer-ne del "no-cinema" republicà, finalment vaig sortir del despatx amb un número de telèfon i un encontre pendent.

Josep Ferrer Marrugat (Felanitx, 1909), no sembla ni de lluny que tenguí 95 anys. La seva vitalitat i agilitat mental es posen tot d'una de manifest quan, després de presentar-me, em comença a parlar d'un vida plena d'escenes trepidants i més d'un cop de sort, digna d'una pel·lícula entre l'acció i el melodrama. O d'unes memòries que precisament està completant.

Cinc minuts més tard d'haver començat l'entrevista, veig que serà molt complicat només parlar de cinema amb

un passat així. Per tant decideixo que serà una espècie de compendi ben sostingut entre les dues coses. Perquè són oportunitats úniques per aprendre que en poden passar de coses, en uns anys tan moguts com foren els de la Guerra Civil i la Segona Guerra Mundial.

L'elecció era complicada i el camí del mig sempre sol ser el més equidistant.

—Vostè va néixer a Felanitx, no és així?

—Així és, el 14 de maig de 1909. Els meus pares eren catalans, de la zona de Vilafranca del Penedès. D'allà vingueren a Manacor primer. Al cap d'una temporada emigraren a Sóller, fins que el meu pare va saber que als afores de Felanitx s'hi subhastava una gran casa, una finca envoltada de terra amb ametllers - que era el que volia la meva mare - vora la carretera de Campos, al Puig de Sant Nicolau. El preu era de 800 duros, molts doblers per aquella època. Doncs bé, en va pagar un duro més i se la va quedar.

Fixa't si eren diners que, amb un cèntim podies comprar canyella, i amb una

peça de quatre un paquet de quinze o divuit cigarrets!!.

Tot seguit em mostra una fotografia de la casa de la qual em parla i es queixa amargament de les destrosses urbanístiques que el seu poble i tota l'illa va patir i encara pateix a causa de l'especulació i el turisme mal entès.

—Quan va sorgir en vostè la vocació d'actor?.

—Ben prest, ja quan era ben petit feia de Rei Herodes, quan ningú el volia interpretar.

—Devien ser els anys de *Flor de Espino* i *El secreto de la Pedriza*? Les vàreu veure?

—La primera no. *El Secreto de la Pedriza* ja ho crec que sí, es va rodar en part a Felanitx. Jo devia tenir uns quinze anys. Va ser molt famosa.

Tot i això, no em va acabar de convèncer i em vaig prometre a mi mateix que jo ho podia fer millor i que faria una pel·lícula que superaria *El Secreto*. Al cap d'uns anys, amb *Contrabandista por amor*, crec sincerament que ho vaig aconseguir.

—Encara de jove, partireu cap a Barcelona. Per què?

—Jo tenia onze anys quan va morir el meu pare, tot un senyor sempre molt ben vestit. I amb la meua mare ens n'anàrem a veure la família a Catalunya. A Barcelona hi estudiava durant l'hivern i tornava al poble a passar els estius.

Encara que he de dir que la meua verdadera educació prové de l'Escola Moderna, prohibida tres anys abans de jo néixer, però que es mantenia en els consells i les lliçons que em donaven a casa. És una escola que ja no existeix i és una verdadera llàstima.

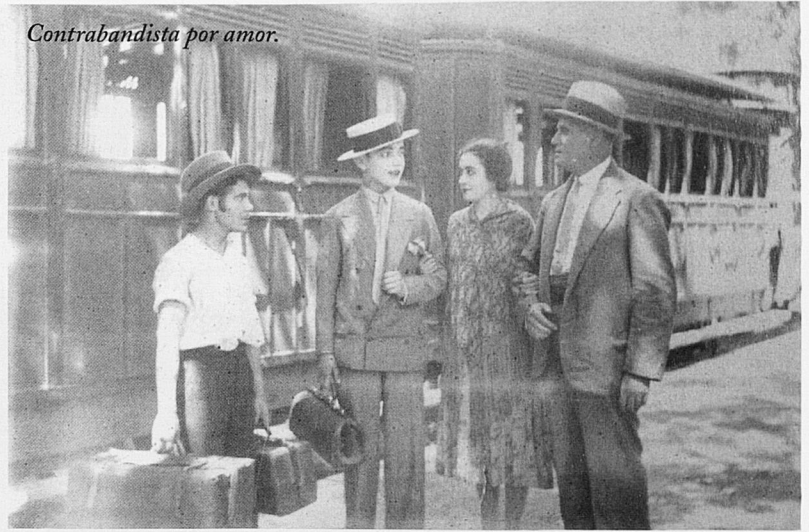
—És a Barcelona on entra en contacte directe amb el cinema.

—Sí. Resultava que als setze anys vaig dir a la meua mare que no volia estudiar més. Era molt inquiet, volia fer coses, experimentar...

En aquell temps teníem un primer pis llogat al que avui és el carrer Viladomat amb Aragó. Precisament a l'entresol hi vivia el músic i compositor Viladomat.

Era cap a l'any 1928, quan a Barcelona s'hi havia de celebrar l'Exposició Universal. Vaig entrar a treballar per la

Contrabandista por amor.

SOCIÉTÉ BRETOISE pour la construction du Bassin n° 3 a LANIVON		NOM. <i>Ferrer Jose</i> PROFESSION. <i>maçon etc</i> PRIX DE L'HEURE. <i>6</i>	No. <i>1564</i>																
Chantier de Affaire N° Equipe <i>Willu</i>																			
QUINZAINE DU 16 AU 30-6-1940																			
EQUIPES	DATES											TOTAUX		SOMMES					
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	Heures	Prix de l'heure	A PAYER
	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31			
	X	10	X																
Le Chef de Chantier.																Total.....			
Le Maqueur. L'Ouvrier.																A DEDUIRE			
																Acompte.....			
																Assurances Sociales.....			
																Resto dû.....			

Permís per sortir de Brest cap a Anglaterra.

Iberia Films, a l'Horta, de casualitat no recordo molt bé com, uns amics em van proposar a veure si hi anava que segurament allà hi hauria feina per mi. M'hi vaig presentar i em van fer fer quatre coses, els va sorprendre que no hagués actuat mai. Qui ho duia era Antoni Roca, precisament el director i muntador de *Contrabandista*. Hi tenien una Acadèmia, locals per practicar-hi gimnàsia, boxa... com un club social. Per aquells temps, Iberia es dedicava sobretot a adaptar obres de Folch i Torres com *Carta de Reis* o *L'home del sac*, petites pel·lícules educatives que es projectaven a les escoles, on també hi arribà *Contrabandista por amor*, ja que no contenia cap escena que pogués ferir la sensibilitat de ningú.

—A Iberia Films li arriba l'oportunitat d'interpretar un paper protagonis-

ta. Quin és l'argument de *Contrabandista por amor*?

—Tot comença a Barcelona. L'escena inicial em presenta a mi, un *play-boy* de ciutat, sortint d'un cabaret amb dues fulanes partint cap a ca nostra. On trobo el meu pare al jardí llegint el diari, qui fart de la meua mala vida, decideix enviar-me cap a Mallorca amb uns familiars, sense saber que a l'illa em veurí immersit en un embolic de contrabandistes per l'amor de la protagonista, interpretada per Teresa Moreno.

—Ella és la seva parella artística. Com la recorda?

—Era molt simpàtica, una gran soprano, tenia molta veu sense la necessitat de cap mena de micròfon. Em va ensenyar a tocar el piano.

Fotograma d'una pel·lícula mai no acabada ni estrenada.

Des de l'acabament del rodatge, vaig continuar veient-la fins que va esclatar la Guerra Civil. Després, no la vaig tornar a veure fins al setembre de l'any 1938, ja iniciada la Guerra, quan va estrenar al Teatre Tivoli de Barcelona l'opereta *La viuda alegre*.

—Com fou el rodatge? Gairebé tota la pel·lícula transcorre al Llevant de Mallorca. Per què?

—Perquè jo ho vaig proposar. Coneixia la gent i la zona.

En un principi s'havia pensat de rodar-la a les costes del Garraf, però finalment els vaig convèncer que aquí rodariem millor i quasi tot en exteriors.

Després de l'escena de Barcelona amb el que em feia de pare, seguidament, ja es veu l'arribada d'un vaixell al port de Palma. Vam demanar permís a tots els oficials si podiem filmar l'entrada i el desembarcament de la gent. Tot era real, no hi havia extres.

Ens van dir que sí, cap problema. Atracam a port, comença a baixar la gent, mentre la càmera els va agafant.

Però va ser sortir jo, i com que anava ben maquillat de blanc, un policia va irrompre a l'escena destrossant el pla i gairebé tota l'arribada al port, que vam haver de tallar.

Després ve l'escena en què apareixo amb els meus familiars mallorquins, acabat d'arribar a l'estació de Felanitx.

D'allà a Sa Mola d'es Fangar, per acabar al Port de Felanitx, on es feia el contraban.

—He llegit que l'escenes rodades a Sa Mola, foren especialment perilloses, és així?

—Bé, el que passa és que si has de córrer has de córrer. Ha de ser creïble, no val caminar. I clar, és una zona un poc complicada per fer-hi escenes d'acció. Jo recordo especialment l'escena en què persegueixo els contrabandistes traïdors amb un carretó antic, i com em tiro damunt ells i ens barallam.

Férem servir alguns trucs de muntatge.

—Com ara?

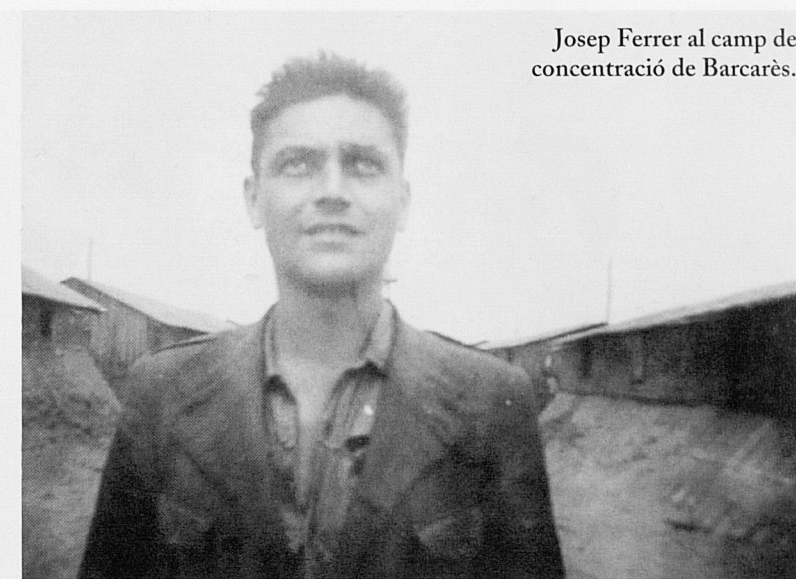
Josep Ferrer treballant a Londres.

—Un dels protagonistes per exemple, havia de pegar amb el cap a una pedra. Però clar, no ho podíem fer de veritat i interpretar-ho poc a poc tampochagués resultat creïble. Per tant, Antoni Pujol, l'operador de càmera, va decidir que l'actor representés l'escena però cap endarrera, primer amb el cap a roca, per després passar-ho a l'enrevés. S'havia de jugar amb la manivela.

Aquest altres petits trucs de muntatge... units als títols d'en Blanco, un gran artista i dibuixant, van fer la resta.

Una altra anècdota interessant fou la que passà a l'escena final, que rodàrem a Portocolom. Al port ja hi havíem filmat, amb el permís dels pescadors i de la gent d'allà amb la qual vaig parlar perquè no hi hagués cap problema, totes les escenes de com es feia el contraban.

Doncs bé, a la darrera escena, jo me'n tornava a Barcelona deixant a l'illa a la meva estimada que interpretava Teresa Moreno. Quan jo ja partia amb el vaixell ella, desesperada s'havia de tirar a la mar i jo després al darrera i així abraçar-nos. Però na Teresa no sabia ne-

Josep Ferrer al camp de concentració de Barcarès.

Sábado 22 Noche • Domingo 23 Tarde y Noche

DIFÍCIL PROBLEMA

LA CIUDAD DE FELANITX
cuenta con unos 12.000 habitantes. Todos, tienen grandes deseos de ver una de las más hermosas y sentimentales películas filmadas hasta la fecha.

EL SALÓN DE LA CAJA RURAL

solamente contiene unas 400 localidades, y la película titulada

LOS HIJOS DE NADIE

se proyectará el sábado 22 y el Domingo 23 tarde y noche. De manera que solamente unas 1.200 personas podrán admirar tan famosa producción, quedando sin poderla ver unos 10.800 felanigenses.

¿Cómo resolver el difícil problema?

Encargue sus localidades que no se arrepentirá. Dichas localidades se despacharán el Domingo día 16 durante toda la mañana. Los demás días admitirá encargos el Conserje de la Caja Rural.

PRONTO

Contrabandista por Amor

(5 partes) Filmada toda en Felanitx

Principal protagonista: JOSÉ FERRER, joven felanigenso. Imp. Vda. B. Reus

dar i per tant realment es llançava a un tros en què l'aigua li arribava sols al coll. Això per una part.

Després m'havien de rodar a mi, així com anava al seuencontre. Jo no em podia tirar de cap amb tan poca aigua i per tant ho vaig fer una mica més endins.

La trobada entre nosaltres però es va produir a una zona on l'aigua s'arremolinava i xuclava per endins, i na Teresa quasi s'ofega. Jo la intentava treure i ella anava pegant tocs per tot... i a dalt, a les penyes, jo veia aquella dona cridant: "Salven a mi hija, salven a mi hija!!".

En fi, al final la vaig treure i la seqüència va quedar bastant bé. Fins i tot la gent i els banyistes que ens havien vingut a veure creien que tota l'escena havia estat de veres!

—El contraban fou un tema comú a les pel·lícules mallorquines dels anys vint. No hi hagué cap tipus de problema amb els contrabandistes reals?

—Sí, era un tema molt recurrent. Estava de moda en certa manera quan jo era petit.

Contrabandista por amor, va costar unes mil i escaig de pessetes, que tampoc no era molt per una pel·lícula. I com que encara era muda...

Contrabandista por amor.

Contrabandista por amor.

Jo vaig engegar el projecte de *Contrabandista por amor*. Iberia Films volia fer la pel·lícula a Catalunya, i jo els vaig suggerir... Per què no rodar-la a Mallorca? Aquesta va ser una nova oportunitat de tornar a l'illa, amb una història i uns paratges coneguts per mi.

A l'any trenta, durant la dictadura de Primo de Rivera, totes les pel·lícules s'havien d'enviar a Madrid per així passar la censura. I nosaltres ja abans que ens poguessin tomar avall el projecte, eliminàrem o ja no filmaren algunes escenes que apareixien al guió, que en certa forma podien coincidir amb alguns episodis de la vida del Joan March de la

primera època. De fet, els seus pares i els meus es coneixien.

Tampoc no afectava massa la història.

—Es té constància que la pel·lícula es va estrenar a Barcelona capital. Però, va arribar a Mallorca?

—A Barcelona s'estrenà a tres cinemes, entre els quals el Layetana i el Diorama. I després per districtes de fora, els oferíem un programa amb una sonora i un parell de mudes.

A Mallorca, va arribar una mica després, aquí a Felanitx i a Campos.

—Quin va ser el pressupost?

—Va costar unes mil i escaig de pessetes, que tampoc no era molt per una pel·lícula. I com que encara era muda...

Normalment els pressupostos solien ser molt ajustats. No se solien repetir les preses; primer s'assejava al moment abans de rodar. Com al teatre.

Érem tretze persones les que conformàvem l'equip, de les quals una d'elles va morir. Recordo que els viatges però, els haguérem de pagar a part. De totes formes no eren cars.

Tambè en un principi l'havia de fer amb el meu germà, però per desgràcia va morir uns quants mesos abans.

L'operador, Antoni Pujol, cobrava vint-i-cinc pessetes per dia. Pel que fa al director Antoni Roca, a Teresa Moreno, en Bruno —qui fa de traïdor— o jo mateix, anàvem a percentatge com a socis de la companyia. La resta de l'equip cobrava uns sous menors.

—I què en recaptaren?

—No massa, la veritat. La major part de la culpa la tingué el pas del cinema silent al sonor. Ens va agafar just al moment crític, quan es començaven a estrenar a Catalunya els primers musicals o la pel·lícula americana *El desfile del amor* de Maurice Chevalier amb Janet McDonald, estrenada també pel mateix temps. Fou una llàstima.

Eren cintes sonores, però que encara anaven amb un disc que tot just començar a projectar, s'havia de sincronitzar perquè no es notés el decalatge. El fotograma no incorporava la banda de so al costat en un primer moment.

—Perquè, vostè també es va dedicar al muntatge als estudis de Montjuïc?

—Sí, bé, jo em dedicava a arreglar pel·lícules mal muntades, a la distribució i fins i tot també vaig aprendre a estar a la cabina projectant.

Per aquells anys, jo treballava per un senyor anglès que tenia una petita companyia: Mister Meyler, que era el distribuïdor oficial a tota Espanya de la *British Dominions*.

Tenia problemes amb una pel·lícula titulada *El Desaparecido*, del 1935 d'Antonio Graciani, la qual durava massa, unes tres hores. I com que sabia que jo tenia molta paciència, em va demanar a veure si en podia fer alguna cosa per fer-la més entretinguda; i així ho vaig

Sí, bé, jo em dedicava a arreglar pel·lícules mal muntades, a la distribució i fins i tot també vaig aprendre a estar a la cabina projectant

Contrabandista por amor.

fer, li vaig retallar una hora sencera i perquè no en podia treure més, ja que si no, no s'hagués entès l'argument.

També *Vuelo como ave sin rumbo*, també de Graciani. I *No me mates*, un musical còmic que va durar uns quants anys en cartellera, que el fill de Graciani va muntar en primera instància i que en veure els resultats me la va passar. Vaig haver de tallar-la fins a deixar la còpia final en una hora de durada.

Després em va demanar que arreglés *Bolicho*, de Francisco Elías del 1935, amb Irusta, Roberto Fugazot i Lucio Demare. Recordo que la fotografia no era massa clara.

Però fou *El Desaparecido*, de mitjans de 1935, la que va suposar la fallida de la Meyler. La rescatà el director Román Solà —la primera persona que va distribuir pel·lícules americanes de la Metro al país—, gràcies en bona part a un gran musical, *El Danubio Azul*, de quasi dues hores i de la qual també m'encarregà de triar les millors escenes filmades de les tres còpies que existien, ajuntar-les i sincronitzar-les amb la banda musical. Una feinada. Però al final va anar molt bé, la distribuïrem al Fantasio —de primera ca-

tegoria, i que en primera instància era reticent— i amb això una campanya de màrqueting dels cartells fets per un cosí meu que tenia un taller de tipografia, ho vam aconseguir, feia ple cada dia.

Posteriorment als vint-i-set anys, quan m'encarregava de distribuir còpies, vaig administrar un petit cinema al Paral·lel, el Talia. Devia més de setanta mil pessetes i estava a punt de ser embargat. Però era ben normal, es trobava ofegat pels altres cinemes dels voltants, que eren més i de més capacitat. El Talia no podia pagar el mateix per una pel·lícula ja que tenia molt poques localitats i no li podia sortir mai rendible. Els comptes no sortien. Els distribuïdors l'havien duit a aquella situació. I a la reunió que tinguérem tots, jo no hi vaig estar d'acord i me'l vaig quedar.

Vaig aconseguir una redistribució del deute, pagar les lletres a un termini més llarg, a més tenia uns bons tractes amb la Universal, amb uns bons acords quant als preus i les dates per programar le pel·lícules. De nou, també vaig tenir l'ajuda del meu cosí. Fins que va esclatar la guerra i la CNT es va fer amb el control dels cinemes.

Vaig distribuir per exemple a l'Ateu de Sant Celoni, un cinema morós al qual jo servia des de fora de la mútua que formaven les grans companyies, i així agafava pel·lícules més antigues, les hi canviava el títol i per envant.

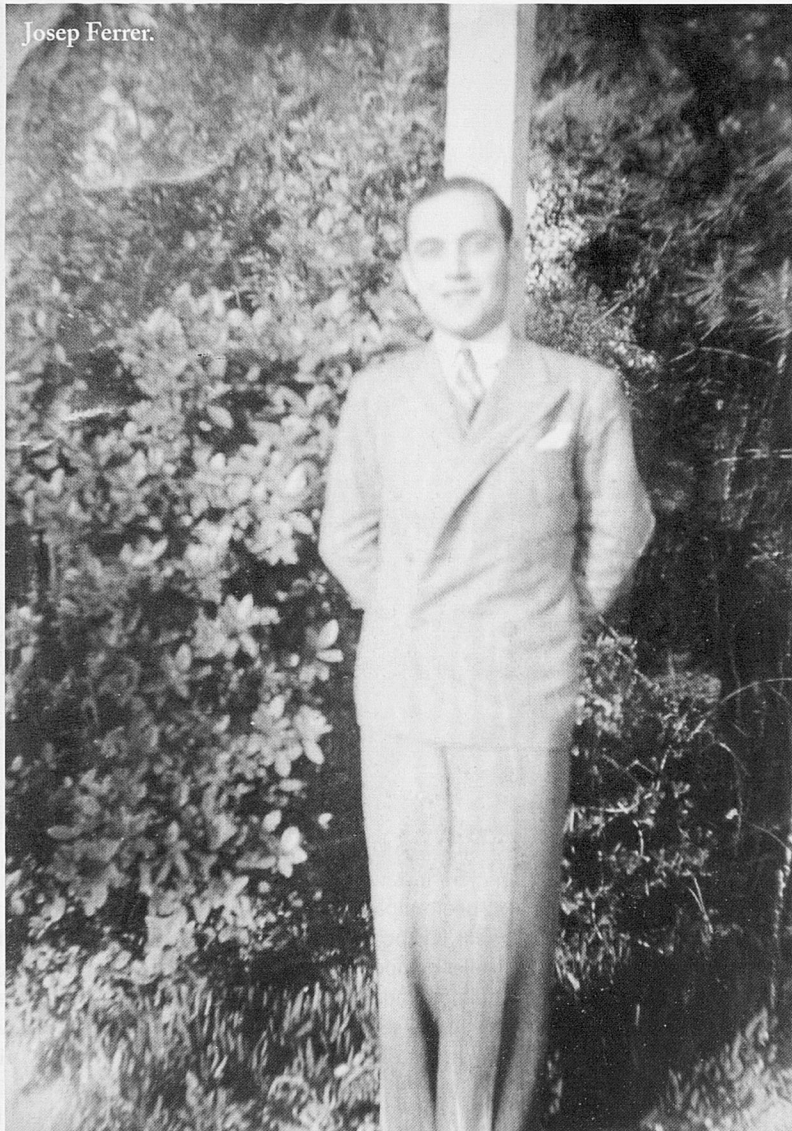
A Palma, l'any 1936, vaig distribuir una gran pel·lícula com era *Crimen i castigo* a La Protectora. Però la francesa, no l'americana, que és una vertadera pífia, no sé què fan que sempre ho espenyen tot!.

Abans el sistema de distribució anava per targetes. La verda significava que no hi havia problema, podies subministrar la pel·lícula i cobrar posteriorment, la groga volia dir que havies de cobrar al dia, i finalment si un cinema tenia la targeta vermella, era com al futbol, no hi podies tractar si estaves a la mútua. En fi, en aquell temps La Protectora tenia la tarjeta groga, però no hi hagué problemes, el que passa és que havia de baixar-hi cada dia a cobrar.

Les cintes es contractaven de tres en tres dies. Per exemple, de *Vuelo como ave sin rumbo*, se'n podien treure unes dues mil pessetes. Els diumenges eren més cares.

La guerra ho va espatllar tot, perquè jo volia seguir lligat al món del cinema i crec que hi hagués continuat durant molts anys, però en fi...

Josep Ferrer.

Per cert, també vaig codirigir *Un día de toros*, el 1936, just abans de la guerra, sonora. Era còmica i protagonitzada per un grup d'artistes de circ anomenats *Los siete Méndez*".

—Com es distribuïen les categories dels cinemes, per la grandària, pels anys d'antiguitat...?

—No, eres de primera categoria si tenies les millors pel·lícules d'estrena. Per exemple, els cinemes Colón o Monumental eren grandiosos i eren de tercera com el Diana; allà una entrada a platea costava uns quaranta cèntims i a dalt la meitat. Als de primera, la platea a una pesseta i a dalt mitja. I als de segona categoria com el Diorama, a dalt uns trenta cèntims i a baix mitja pesseta.

—M'ha parlat d'*El Desaparecido*, un film en què hi va actuar Fortunio Bonanova. El va arribar a conèixer personalment? No li hagués agradat anar a Hollywood?

—Sé que vaig muntar aquesta pel·lícula seva. Però no, personalment no vam coincidir.

No, no en vull saber res dels americans. A mi no em va atreure mai. Recordo que un actor espanyol amic meu, Juan de Landa, va interpretar una història molt interessant a Amèrica, titulada *El Presidio* (Edgar Neville, 1930), ja sonora, que va tenir bastant èxit.

—Per cert, sap si la Iberia Films es quedà una còpia de *Contrabandista por amor*, o recorda d'algué que la tingué?

Perquè avui en dia, encara resta desapareguda...

—No ho sé. Probablement ja no en resti cap còpia. Ja que era bo de fer que en aquells moments les pel·lícules de cel·luloide un cop acabades de comercialitzar, es ficassin en àcid fins a fer-les transparents, es desfessin i s'acabassin per fondre per transformar-les en esmalt d'ungles.

—I després va arribar la Guerra Civil, quan vostè va entrar a l'Acadèmia militar. Per quin motiu?

—La guerra ho va espatllar tot, perquè jo volia seguir lligat al món del cinema i crec que hi hagués continuat durant molts anys, però en fi...

Resulta que el meu pare ja fou militar. Demanà per anar com a oficial a la primera Guerra de Cuba de l'any 1868, després d'esclatar La Gloriosa. Un conflicte que com després el 1898, també promogueren els americans, molt interessats per l'illa i per Puerto Rico.

Doncs bé, el 1937 vaig entrar a l'escola militar de Casp, de la qual en vaig sortir sergent. Jo hi era a la batalla de Belchite, en què l'exèrcit republicà va aconseguir agafar el control del poble. Pertanyia a la vint-i-cinquena divisió de xoc, amb el comandant Antonio Benedito. Fou una de tantes ocasions en què gairebé hi deixo la vida.

Després, ja a l'any 1938 vaig ingressar a l'Acadèmia Militar de Paterna, vora València, on vaig ascendir fins a tinent i al cap d'uns tres mesos ja era capità especialista en armament, de metralladores. Cada jornada era d'unes quatre hores de teòrica, més després la tàctica, que ja vam fer al Tibidabo de Barcelona. Em vaig llicenciar al novembre del mateix any.

Cobrava unes 1.400 pessetes al mes, mentre que els soldats unes 300. a l'exèrcit hi havia pocs diners. Els tintents tenien sou de sergent i els capitans de tinent.

A la caiguda de Barcelona, al final de tot de la guerra amb la companyia vam entrar a França per Campodron i Sant Joan de les Abadeses fins a Arles sur Terre. Allà, vora un riu, uns oficials francesos se'n rigueren de nosaltres i no ens volgueren donar cigarrets. L'endemà, va venir un sergent que parlava català i les coses semblava que milloraven. Però al final haguérem de travessar el riu enmig

Equip d'Iberia Films.

dels trets dels gendarmes francesos, fins arribar a un cementiri.

Finalment, allà ens donaren un panet i una llauna de sardines per cada dos. Era el mes de febrer amb tot nevant. Se'm van gelar les cames i encara avui sols no les sento, també els ulls em van quedar ferits.

Al cap d'un parell de dies finalment va sortir el sol i poguérem continuar el camí fins un camp de rugby dels voltants d'Arles sur Mere; ens donaren dues pastilles de xocolata i un panetet per cada un per passar tot el dia, així unes quantes jornades. Va ser horrible, perquè feia dies que no bevíem. Molts dels meus soldats morírem de fam o de malaltia. Les diarrees eren una cosa comú. I després a Argelès.

D'allà vaig passar a una companyia de treball a la base naval de Brest, al nord de França. En teoria a la reraguarda, però de fet estàvem al front. De fet, si ens arriben a agafar els alemanys, hagéssim entrat a un dels seus camps de concentració i sortit per la xemeneia...

—Per quines dates passava tot això?

—Doncs des de la presa de Barcelona. Fórem dels darrers en partir cap a França, el 13 de febrer de 1939, fins al 18 de juny de 1940, quan també vaig

ser dels darrers en abandonar Brest. Els alemanys ja havien pres París i es dirigien cap a la nostra zona.

—M'ha mostrat una foto en què apareix vostè a un camp de concentració. Va estar a més d'un, no? Quin és el de la foto?

—Aquesta foto està feta al camp de Barcarès, gairebé a la frontera amb Catalunya. Fou el segon on vaig estar, on hi vaig arribar des del camp de concentració d'Arles sur Mère.

A Barcarès ens donaren la fusta per a la construcció de barracons. Érem seixanta a cada barracó. Recordo que també hi feia de carter.

El tercer camp fou el d'Argelès, on tinguérem molts problemes estomacals a causa de l'aigua. Per passar, com he dit, a la base de Brest.

—I a l'estiu de 1940 ja era a Anglaterra amb la idea de quedar-s'hi. Quin fou el seu primer treball? On es va instal·lar?

—Vaig arribar a Anglaterra el 19 de juny. Primer a Plymouth, fins al dia 20, en què va partir cap a Southampton, i d'allà, un dia després, cap a Londres.

A Londres, on hi vaig viure trenta-vuit anys, quasi sempre a la zona de Regent's

Park, devora l'estació de Baker Street i a tocar del Museu de cera, on tot i això no hi he entrat a la meua vida.

En un principi no coneixia gairebé l'idioma, sabia un poc de francès, una mica d'alemany..., vaig trobar una feina com a constructor de refugis i en la demolició dels edificis derruïts per la guerra. Era un treball complicat, ja que no podies fer servir màquines potents com ara, t'havies de dedicar gairebé a llevar els maons d'un en un per així conservar-los a causa de la manca de material primer, per després tornar a edificar reutilitzant tot el que es podia. Era el que es denominava *danger money*, cobraves bastant, però el perill era evident.

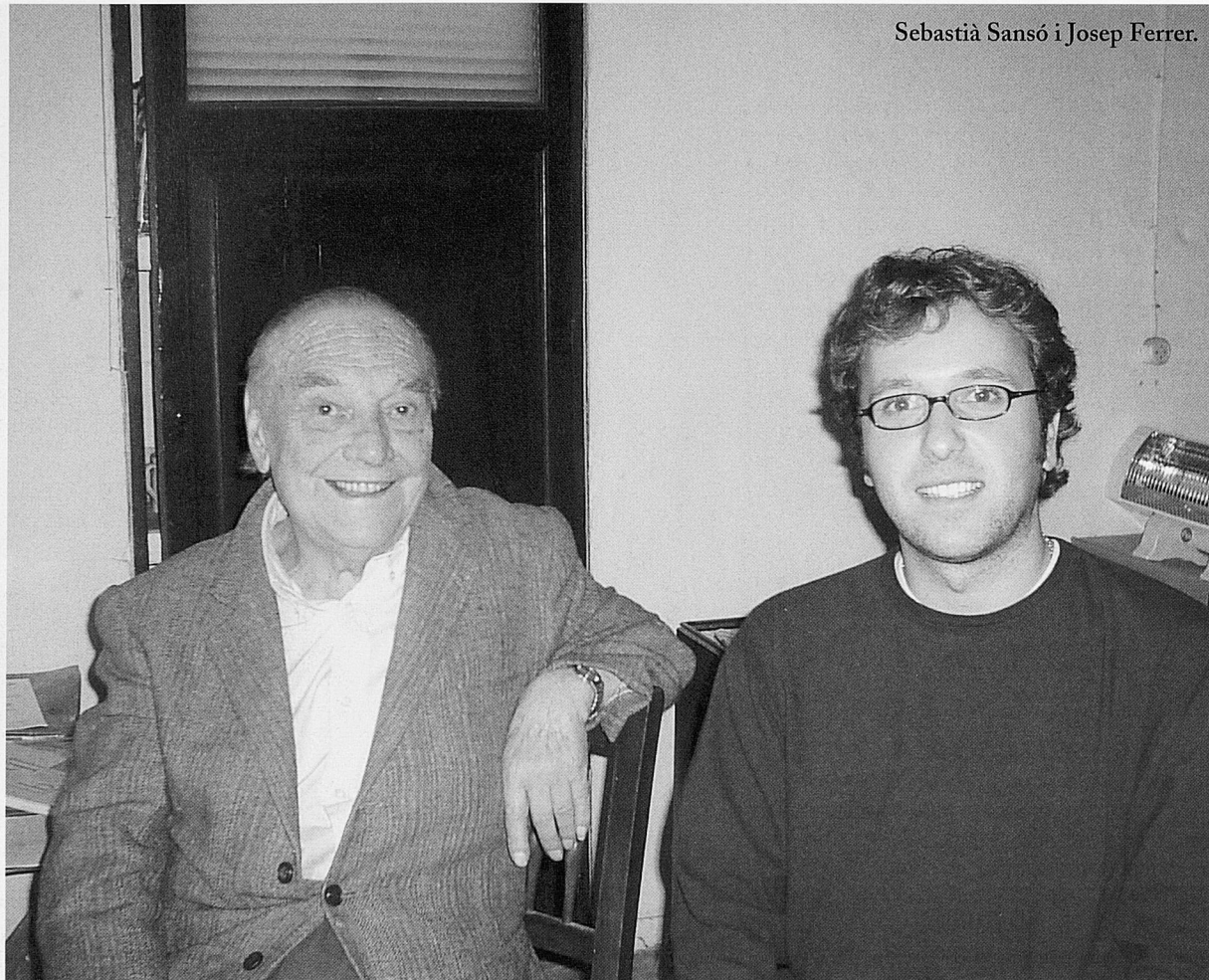
Després d'això, tot un seguit d'ocupacions, fins a unes vint dins el món de la restauració, l'oci i l'hoteleria.

—I mai va pensar en tornar a la seva vocació cinematogràfica?

—Bé, fins fa relativament poc, jo encara no era ciutadà britànic sinó el que allà anomenen "subjecte". Al principi, clar està, era un considerat estranger.

I sí, ho vaig pensar en una sèrie d'ocasions, però sempre que un empresari del sector em volia contractar passava el mateix, primer havia d'obtenir un carta, una certificació del sindicat anglès

Sebastià Sansó i Josep Ferrer.

per fer feina, cosa que sempre em denegaven. Es podria dir que em prohibiren treballar com a actor. És el que allà anomenen *close shop*, una selecció feta per les *Trade Unions*.

Després, quan vaig tenir la nacionalitat de ple dret, ja era massa tard i no vaig acabar de decidir-me.

—A Londres es va casar?

—Sí, m'hi vaig establir amb la meva dona, Bridget. Vam tenir dos fills. Els dos van estudiar al *Rapid Results College* de Londres, i avui en dia són notaris de la fe pública, la firma dels quals és més important fins i tot que la del primer ministre! Han estat a diverses empreses importants com a assessors financers.

—Cont'm un poc més dels seus treballs, em sembla que deu haver-hi moltes coses interessants per contar...

—I tant que sí!. Després de la demolicció. També em vaig encarregar una

temporada d'aparellar sabates velles dels jueus al principi.

Vaig passar a Ketnes un restaurant on el xef només parlava francès, allà em dedicava a pelar patates i a fer sopa de minestra de verdures i com a cambrer, guanya set lliures a la setmana només de propines, no hi havia sou, només et pagaven l'assegurança social. Eren molts diners.

Després vaig anar a parar a un dels hotels més importants i coneguts de Londres, Frascati, on les habitacions eren Lluís XII, XIII, XIV, XV i XVI, unes coses bàrbares!, vaig entrar al *grill-dancing*. Els cambrers hi entraven per família, quan un moria o es retirava entrava el seu fill o familiar.

A continuació vaig estar dos cops a Casa Pepe. Mai m'hi vaig acabar de sentir bé. Després al restaurant d'un polonès, el Sigis Club, durant bastant temps. Al La Rue Club, també d'uns germans polonesos enriquits amb la indústria dels teixits.

Posteriorment al Normandy restaurant Hotel; a l'Ocropolis, un grec on hi vaig estar poc temps.

Al Bristol Grill, un local on hi anaven molts americans. Allí hi guanyava catorze lliures. Era l'any 1944, jo acabava de tenir el meu primer fill.

Després al departament de vins del restaurant Ortega.

El 1952, vaig treballar uns divuit mesos al Four hundred club de Leicester Square, com a *maitre*. Hi vaig veure a la reina d'Anglaterra quan encara era princesa.

Vaig estar al Milroy al 1953, un club de tres socis jueus, situat a Park Lane, primera classe.

Al Bellfry club, a Ecu de France a Germany Street, a ple centre de Londres. Al Landown, on l'actor George Raft rebia la gent i al Potomac Club.

Poc després era l'encarregat dels vins al Restaurant Barcelona i a La Cucaracha Club.

A molts llocs, molts. He après a fer moltes coses en aquesta vida gairebé sense voler!.

Ah!, també a un club anomenat La cucaracha, el darrer, on era el bàrman.

També vaig fer de relacions públiques a un negoci d'importació de vins espanyols, però jo era massa honrat. En fi...

—Fins l'any 1979, no és així?

—Així és, vaig venir cap a Felanitx a veure com estava la cosa. I poc després vaig fer les maletes i m'hi vaig instal·lar, per passar la resta de la meua vida on vaig néixer, vivint tranquil·lament.

Però tot està molt canviat. Tot va a pitjor, ja no hi ha la qualitat de vida que hi havia abans, encara que es vulgui fer veure el contrari. Fins i tot el futbol va malament, punyeta!, aquí cada any ensopegam amb la mateixa pedra!.

I és que Pep, s'anglès, com el coneix molta gent al poble tant parla de política —amb crítica inclosa a la Guerra de l'Iraq i als tres socis de les Açores—, com de la farragosa burocràcia espanyola; o d'una de les seves grans passions de la seva estança al Regne Unit: els cavalls, dels quals es podria dir que n'és un autèntic erudit i dels quals en té llibres sencers amb les seves marques i els arbres geneològics dels més importants campions.

I també entremig de les converses i trossos de musicals i documentals de la Segona Guerra Mundial, sorgeix inevitablement el futbol, esport que va practicar activament quan era a Catalunya, amb el Vilafranca i el filial de l'Espanyol: el Racing, on cobrava cinquanta pessetes per partit.

—Vostè és tota una caixa de sorpreses. Alguna curiositat més que ens vulgui explicar?

—Ahh sí!! També vaig ser màgic!.

L'any 1935, vaig actuar com a prestidigitador al cinema Gran Via de Barcelona. La idea ja em venia de jove. Quan era al·lot, vaig saber que a París hi havia una escola que havia editat un llibre de màgia. Però com que jo no sabia francès, fou la meua mare qui hi va escriure una carta amb diners. Em van enviar el llibre.

Hi havia però un pacte que deia que els trucs no es podien ensenyar fins que en certa manera, ja haguessin passat de moda o estiguessin en desús.

El meu tutor era Fastman, el qual un dia no va poder assistir a la representació perquè no es trobava bé. L'amo del cinema em va demanar si hi podia anar jo.

Normalment feien primer la pel·lícula, després un descans i posteriorment varietés. Hi vaig actuar un dissabte i un diumenge, cobrava cent pessetes pels dos dies. Més o menys l'actuació durava una hora.

Ja per afició també de vegades feia els trucs al Centre Catòlic de Portaferrissa. Els diumenges quan sortia de missa, els capellans m'ho solien demanar. Ho feia pels al·lots.

També a Londres, recordo que hi havia el Magic Cercle, a la part de dalt

d'un pub, un club de màgics on s'ensenyaven els trucs ja "caducats", per així entretenir als meus fills en arribar a casa nostra.

Finalment li confeso que acabo d'escriure un petit guió per un curtmetratge i li proposo si hi vol participar a la darrera escena, que clourà la pel·lícula. Li comento però que encara és sols un projecte i que els diners de moment no arriben, i que les beques no es convocaran fins a finals de primavera, així és que la cosa pot anar per llarg, tal volta més de mig any...

"...No passa res, jo seré viu encara!". Em contesta amb vitalitat.

Segur que sí. 🎩